Szegedi emlékek

A művészi munka teljessége

Bende Zsolt, a Magyar Állami Operaház magánénekese eleinte hallani sem akart arról, hogy vidéki színházhoz szerződjön. Már főiskolás korában „vendégeskedett" az Operában: A kérőkben énekelt. 1955-ben végezte el a Zeneakadémiát. Súlyos csapásként érte, hogy bár az Operaház akkori igazgatója megígérte, mégsem került be rögtön az ország első operaszínpadára. Annyira elkeseredett, hogy hiába ajánlotta fel a minisztérium a szegedi nemzeti színházi tagságot, nem akart élni ezzel a lehetőséggel.

— Akkor még nem tudtuk elképzelni, hogy vidéken is lehet jó színház — mondja az ismert baritonista. — Pár hónapig állás nélkül voltam, de Rubányi Vilmos rábeszélésére végül is kötélnek álltam és 1956 áprilisában lementem Szegedre. Ott aztán úgyszólván napok alatt kiderült, hogy minden ellenállásom és rossz érzésem teljesen fölösleges volt. Olyan jól éreztem magam Szegeden, hogy amikor 1957 tavaszán Palló Imre érdeklődött utánam, és közölte, hogy szeretne Budapestre, az Operába szerződtetni, rögtön azt kérdeztem tőle: nem várhatnék egy évet, mert szeretek itt lenni? De az volt a válasz: most van hely, most kell jönni...

1956 áprilisában, amikor Szegedre érkezett, a színház éppen a Don Juan premierjére készült. Rubányi Vilmos tulajdonképpen Don Juannak hozta Bende Zsoltot Szegedre, ám ő, amikor szerződéskötésre került a sor, feltételként éppen azt kötötte ki, hogy nem Don Juan szerepében mutatkozik be a szegedi közönségnek. Nem akart elsőnek ilyen nagyot markolni. Masetto, a parasztlegény szerepét énekelte. De, mint mondja, „evés közben megjött az étvágya", úgyhogy szeptemberben már ő énekelte Don Juant. A Délmagyarország kritikusa azt írta róla, hogy „jelentős értéke a szegedi társulatnak."

— Olyannyira — jegyzi meg némi maliciával Bende Zsolt —, hogy amióta eljöttem, soha többet senki nem hívott a Szegedi Nemzeti Színházba vendégszerepelni. — Majd hozzátette: — Nem sértődötten, de belül egy kis fájdalommal mondom ezt...

Mint beszélgetésünk során kiderült, egyszer már azt is felajánlotta, hogy honorárium nélkül énekel Szegeden, tudniillik ajánlkozására azt felelték; a Szegedi Nemzeti Színház nem tudja őt megfizetni.

— Szeged gyermekének érzem magamat — mondja Bende Zsolt. — Emlékszem, milyen izgatottan hallgattuk Berdál Valival annak idején a Don Juan Pataki Kálmánféle, glyndebourne-i lemezfelvételét. S tíz év múlva élő valóság lett számomra Glyndebourne. Ez a város London mellett van, azt mondhatnánk: az angol Salzburg. Székely Mihály és Melis György után a harmadik magyar énekes vagyok, akit meghívtak oda. A Szerelmi bájitalban léptem fel, egy sereg Scala-beli művésszel. Mint megtudtam, ötvenkét baritonista közül választottak ki engem, aki tíz évvel azelőtt, Szegeden, még csak álmomban gondoltam Glyndebourne-ra.

De nemcsak mint énekes, emberként is vissza-visszagondol Szegedre. Bár pesti születésű, hiányzik neki a nyugodtabb, csendesebb, emberibb légkör, amiben Szegeden része volt.

— Sajnos, a fővárosban a művészet: házgyár — gondolkodik el. — A művész pedig valamiféle panelelem. Ezt Szegeden nem éreztem. Jobban éreztem a művészet és a művészi munka teljességét. Talán ezért is vágyom időnként olyan erősen Szegedre...

Ki gondolta volna 1955-ben, hogy Bende Zsolt ezt „nyilatkozza" 1972-ben?

Gulay István

Cégünk reklámja

A szegedi anekdotakincsből

Csongor Győző gyűjtése

Kíméletlen embernek ismerték Szegeden Wimmer Fülöpöt, kereskedelmi- és iparkamarai elnököt, a szegedi kenderfonógyár igazgatóját. Meg kell adni, világkereskedelmet bonyolított le a szegedi gyár termékeivel —, mégsem sértünk kegyeletet, ha megállapítjuk róla, hogy az elmúlt úrivilágban sem tudott „úri ember" lenni...

Legfeljebb a Kass-kávéház pincérei szemében, ott is csak az olyanoknál, akik a titulust a borravalók nagysága szerint mérték. Vagy az olyan nők szemében, akiknek volt ízlésük a vezérigazgatóhoz — hiszen ha lett volna csúnyasági verseny, annak állandó favoritja lehetett volna — s ha rendben volt az „anyagi juttatás", a gavallér részéről az indiszkréciótól is eltekintettek.

Híres volt, mint munkásnyúzó. A régi Népszava szinte állandó rovatot tartott fenn számára, rendíthetetlenül támadva mindazokért, amiket a munkásokkal szemben elkövetett. Tisztviselőkkel, munkásokkal szemben nyers és durva volt. Úgy ordítozott néha, hogy ablakai alatt összefutottak az emberek. Szavahihető, régi munkások állítása szerint, szeretett pofozkodni, de a pofonokat sokszor nyomban vissza is kapta.

Természetesen, csak azok előtt lehetett tekintélye, akiknek a pénz volt az istenük. Akik maguk között csak „W i m m i"-nek becézték.

Egyszer Wimmer Fülöp ebédet adott vendégei részére a Kass-hávéházban. Három órán keresztül folytak a pohárköszöntők. A legnagyobb derültséget maga Wimmer aratta felszólalásával.

Azzal kezdte, hogy elnézését kérte vendégeinek, miszerint ő nem lehet olyan gavallér velük szemben, mint annak idején a győri kamara elnöke volt, aki annak idején ugyancsak ebédet adott s vendégeinek kedveskedni akarván, minden teríték mellé a húsipar reklámaként a legfinomabb disznóságokból kóstolót melléketletett.

— Ezt te is megtehetnéd, Wimmi! — hangzott valahonnan egy közbeszólás. — Elvégre, te is vagy olyan úri ember...

— Nem lehet!... folytatta sajnálkozva Wimmer. — Én a szegedi kamara elnöke vagyok, s kendergyártó igazgató, nem pedig sertésnagykereskedő... a legnagyobb disznóság éppen az lenne, ha s u u m c u i q u e, én is odatenném a vendégeim terítéke mellé a cégünk reklámát...

A dolog érdekességéhez tartozik, hogy a szegedi kenderfonógyárban akkoriban kötélneműt is gyártottak. Akárhogy is vesszük, a kötél jelképesen, 5 méteren alul erősen dehonesztáló. Vajon, hogy fogadták volna a vendégek — sértődés nélkül —, ha Wimmi saját gyára termékeiből, minden vendég terítéke mellé, egy-egy kötéldarabot szervíroztatott volna...

Pehelykönnyű óriás „téglák"

A hazai ipar népszerű terméke a Polistirol hab

Háromszázezer köbméter hófehér hab — elképzelni is nehéz ezt az óriási tömeget. Összességében felér egy kisebb hegy nagyságával is az a műanyaghab-mennyiség, amelyet ebben az évben a hazai ipar előállít. Ez a különleges, rendkívül könnyű műanyag — a Polistirol —, amely alig egy-két éve tört be a hazai piacra, s a gyáraink példátlan gyorsasággal felkészültek előállítására. A Hungária Műanyagfeldolgozó és a Fűzfői Nitrokémia a központi üzemben, valamint már a szombathelyi és a várpalotai leányvállalatainál is gyártja ezt a sokat tudó anyagot.

Felhasználási köre olyan széles, hogy felsorolni is alig lehet, az építőiparban, csomagolóiparban és a mezőgazdaságban egyaránt tért hódít magának. Mit készíthetnek ebből a tetszetős fehér színű műanyagból? Erre a kérdésre a kutatások százai válaszolnak. Az építőipar részére műanyag lapok közé fogva rendkívül könnyű panelek készíthetők, önmagukban pedig pehelysúlyú óriás téglák, amelyek szintén műanyaglap-bevonattal gondoskodnak az épület hőszigeteléséről is. Ebből már építettek hűtőházakat, sertésólakat, sőt kipróbálták azt is, hogy milyen nyaraló válnék belőlük. A tapasztalatok kedvezőek, s lehet, hogy a holnap nyaralóját már ilyen könnyű panelekből, fél nap alatt összeszerelhetik a tulajdonosok.

A modern lakások rosszul szigeteltek — mondják a lakók, és a szakemberek egyaránt. Ez a műanyag, amely apró szemcséi közt megszoruló levegő nemcsak a hőt, hanem a hangot is szigeteli — ezen a gondon is segít. A habot szaknyelven szólva megroppantották, és lépésálló szőnyeget készítettek belőle, amely a parkett alatt, vagy a szőnyeg alatt beváltja a lakók hozzá fűzött reményeit.

Egyre több félkész és konyhakész áru kerül az élelmiszerüzletekbe. Ezek ízléses csomagolása a kereskedelem gondja. Az eddig zömmel használt papírtálca könnyen tönkremegy, sőt drágának is bizonyult. A műanyagkutatás legújabb eredménye a Polistirol fólia, amelyből rendkívül könnyű és színes tálcákat készíthetnek, az élelmiszeripar igényeinek megfelelően. Ezek az újdonságok nemcsak szebbek és tartósabbak, mint papírelődjük, hanem 30—40 százalékkal olcsóbbak is annál.

Ki használta először a Budapest nevet?

Az idei jubileumi évfordulók egyik nevezetes dátuma az 1872. évi XXXVI. számú törvénycikk létrehozása, amely száz évvel ezelőtt kimondta Pest és Óbuda egyesítését és az új főváros hatósági szervezetét a többi várostól eltérő módon szabályozza. Tulajdonképpen ezzel a törvénycikkel született meg az ország fővárosává fejlődő Budapest, a mai metropolis.

Az egyesítés gondolata a törvénycikk meghozatala előtt jó néhány évtizeddel előbb vetődött fel, mégpedig Széchenyi István által, aki a Lánchíd megvalósításáért folytatott két évtizedes küzdelmével megteremtette az egyesítés legfontosabb előfeltételét.

Mikor használták a Budapest nevet először? — erről a kérdésről érdekes vita folyt a Magyar Nyelv című nyelvművelő folyóirat 1912. évfolyamában, abból az alkalomból, hogy Vértes József, a Pesti Hírlap 1912. évi február 4-i számában arról írt: „öntudatosan, határozott céliránnyossággal" először Garay János költő, a Honművész című lap 1835. évfolyamában megjelent vasárnapi tárcaleveleiben kardoskodott amellett, hogy a két testvérvárost, Budát és Pestet nevezzék közös néven Buda-Pestnek.

A Magyar Nyelv-ben Putnoky Imre megállapítja, hogy a Pesti Hírlap cikkíróját megtévesztette Garay János agitatórikus hangja, ezért tulajdonította neki az elsőséget. A Magyar Nyelv cikkírója a teljesség kedvéért felemlíti, hogy Budának és Pestnek egy szóba való írását már megtaláljuk Batsányi Jánosnak 1791-ben írt „Levél Szentjóbi Szabó Lászlóhoz" című versének e soraiban: „S hát ti mint vagytok, ti más Buda-Pesti barátaink?" A két névnek ez az egybeírása azonban nem tudatos, csak rövidebb kifejezése ennek: budai és pesti, ami nehezebben volna hexameterbe beillesztheto.

De Széchenyi már 1831-ben — tehát jó néhány évvel előbb, mint Garay János — öntudatosan így írja Budapest nevét a Világ című művében: „Fővárostok nevét Budapestre kellene változtatni, melly kevés év, sőt hónap múlva olly megszokottan és könnyen hangzanék, mint Bukarest, s így a két város egyesülne, melly most nem a legjobb szemmel nézi egymást." Pár lappal odébb pedig ezt írja: „Észrevehetéd: én Budapest szóval éltem Buda helyett; okosan ez vala: Magyarországban lévén nem kis feltékenységet vettem észre Buda és Pest között; egy fővárosnak kellene ezeknek lenni, nem kettőnek; egy és nem megoszlott, ellenmondó szívnek... A két név egybeolvadása Buda és Pest érdekeit és érzéseit egyesítené." Fővárosunk az ország szíve, ez is kedvelt fogalmazása Széchenyinek.

A Budapest név tehát Széchenyi nyomán terjedt el, különösen az 1832-ben indult Jelenkor című lap terjesztette a két városnak ezt az akkor még új nevét. Nyilvánvaló, hogy Garay János csak folytatta, amit Széchenyi megkezdett: fővárosunk mai nevét tehát Széchenyi javasolta először, mintahogy az ő eszméje volt, hogy Pest és Buda egy fővárossá olvadjon össze. Ennek az eszmének négy évtizedig kellett a megvalósulásra várnia, míg végre megszületett az 1872. évi XXXVI. számú törvénycikk.

Megmentett kislány

Az „Uoz Negdel" mongóliai állami gazdaságban egy este Janzsimbor juhász jurtájában tűz ütött ki. A gyorsan terjedő lángok közül az anyának sikerült kimentenie másfél éves kislányát, aki azonban olyan súlyos égési sebeket szenvedett, hogy életben maradásához kevés reményt fűztek.

Az állami gazdaság dolgozói — végső lehetőségként — gyorsan felhívták a szovjet határőröket, akik különleges sebesültszállító repülőgépen Csitába vitték az anyát és gyermekét. Itt az orvosok azonnal munkához kezdtek. A kis beteg plazmakészítményeket és friss vért kapott. Amikor a gyermek már kissé megerősödött, bőrátültetést hajtottak végre. Az átültetett bőrfelület sikeres asszimilálódása után az átültetést más sérült felületeken is végrehajtották. A műtét sikeres volt; a teljesen meggyógyult kislány és az édesanyja már visszatért a családi otthonba.

Ide figyeljen, paprika!

Egy amerikai tudós naponta „beszélget" egy paradicsommal. A tudós nem golyós, hanem csak elmélete van. Olyan elmélete, amely szerint az élet minden formája, az ember, az állat és a növény, is reagál a beszédre és fel is fogja a beszédhullámokat. Amikor ezt a hírt elolvastam, megelégedetten dörzsöltem össze a kezem, s úgy éreztem, hogy az amerikai tudós elméletében voltaképpen azt dolgozta ki, gyakorlatban azt óhajtja megvalósítani, amit magam is vallok és meg is próbálok valósítani. A beszéd, az agitáció erejét és csodatevő képességét.

Amikor Jézus a kezét ráhelyezte a bibliai Lázár fejére, és azt mondja, hogy kelj fel és járj, lényegében rábeszélte a klinikai halál trükkjével makacskodó Lázárt, hogy felesleges tovább játszania a meghoitat, úgy is tudja már, mi a véleménye róla családjának és barátainak. És az értelmes szó és agitáció, lám, hatott: Lázár felkelt és járt. Hogy így jobban járt-e, azt persze nem jegyezte fel a Biblia.

Nos, tehát e példák ösztönző hatására magam is megtettem elméletem gyakorlati kísérleteit, és több rábeszélést hajtottam végre, hogy rábeszélésem alanyai megfelelően rezonáljanak a beszédhangra. Kísérleteim messzemenően egybevágnak az amerikai tudóséval, egy — elhanyagolható — esettől eltekintve. De erről majd a végén.

Megmagyaráztam például a mérges kígyónak, hogy mily jellemtelenség és embertelenség, sőt kígyótlanság csak úgy valakibe váratlanul belemarni. Egy embernél ez még érthető, de egy kígyónál a legnagyobb fokú modortalanság. Nem elég, hogy csúszik, mászik, ráadásul még orvul meg is mérgezi mások életét — mondtam monoton hangon, hogy egyrészt szavaim lényege, másrészt a beszédhang szuggesztív hatása célhoz vezesse kísérletemet.

Mondanom sem kell, a kígyó sírva fakadt, a barkára, akarom mondani, a farkára állt, és kijelentette, hogy soha többé nem lesz csúszómászó, a mérget mint olyat, egyszerűen ki is törli a szájából és az életéből, és ezentúl csakis a hatóságilag engedélyezett húsból fog enni.

A paradicsom helyett én a hazai hegyes zöldpaprikával váltottam szót, növekedvén az mind nagyobbra a palántán. „Ide figyeljen, paprika — mondtam —, ne legyen annyira csípős, hogy érintkezésbe kerülni önnel már inkább fájdalom, mint boldogság." Arról is szóltam, hogyha netán édesnemes lenne belőle, az ne jelentse egyben azt is, hogy oly fennen hordja majd az orrát, miszerint csak az angol királyi család között érezze otthonosan magát, a drága. Szavaim itt sem maradtak üvegházba kiáltott szavak. A paprikapalánta ott, helyben megígérte, hogy mire felnő lecsó lesz belőle, meg zöld húsú kísérő a vajas kenyérhez, s elutasít majd minden olyan közeledést, amely e szavakkal kezdődne: „Te, drága!"

Váltottam szót fergeteggel is. És az emberi beszéd rezonációjára engedelmesen elcsitult, villámait, szavaim lényegét megértve, miszerint legfeljebb az éjszakát megvilágítani, de nem az embert tönkretenni valók azok, tehát villámait szépen félretette és helyette szapora esőcseppeket küldött megegyezésünk szerint a földre.

— Kedves barátom — szóltam ahhoz a rövid hajú egyénhez, aki éppen azon látszott tanakodni, hogy kit is döfjön hátba újonnan vásárolt késével, s akinek az arcán ásító unalom honolt. — Kedves barátom — mondtam hát neki —, tegye el azt a kést! Az ember könyvre, szépre, mozira és jóra, emberségre és barátságra termett. A kés nem gyerek kezébe való, azzal különben is enni szoktak és nem döfködni. Nem beszélve arról, hogy nincs is fertőtlenítve egy ilyen hegyes vacak — rezonáltam emberi beszédhangomat, és nagyon megnyugtatott, amint láttam az orvos arcát és hallottam nyugodt rezonanciájú hangját is:

— Életben marad. Gyenge minőségű volt a kés. Elhajlott a bordákon...

Gyurkó Géza